

УДК 638.34.82

Абрамик М.І.,
к.с-г.н., директор
Прикарпатської державної сільськогосподарської дослідної станції
ІСГКР НААН (м. Івано-Франківськ)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИРОЩУВАННЯ ПШЕНИЦІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Abramyk M.I.,
cand.sc.(agriculture), director of Precarpathian State Agricultural
Experiment Station NAAS (Ivano-Frankivsk)

MAIN TENDENCIES FOR CULTIVATION OF WHEAT: NATIONAL AND INTERNATIONAL DIMENSION

Постановка проблеми. Пріоритетним і важливим завданням щодо виробництва аграрної продукції в світі та в Україні є вирощування пшениці. Пшениця займає провідні позиції у структурі виробництва багатьох країн світу. Не є винятком і АПК України.

Вирощування пшениці є стратегічно-важливим завданням АПК України, оскільки її виробництво забезпечує населення основним продуктом споживання - хлібобулочними виробами.

Враховуючи той факт, що кількість населення в світі зростає, то виникає необхідність та потреба у збільшенні обсягів вирощування зернових культур й це забезпечить продовольчу безпеку щодо їх споживання в Україні та в світі.

Проблема вирощування зернових культур і зростання їх обсягу у світовому масштабі є спонукою для інших держав, у яких є сприятливі природно-ресурсні можливості виробляти зерно й спрямовувати його використання на експорт для отримання додаткових валютних надходжень до державного бюджету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато наукових праць присвячено основним тенденціям вирощування пшениці в Україні та в низці європейських держав світу, зокрема до них слід віднести таких авторів, як Саблук П. [8], Лобас М. [2], Майстро С. [4], Лозинська Т. [3], Рибчинський С. [6], Рябова Т. [7], Маслак О та Головка Г. [5], Яковлева Н. [9].

В їх наукових публікаціях вивчалися і дістали подальший розвиток питання основних тенденцій зростання виробництва зернових культур, підвищення конкурентоспроможності ринку зерна в Україні, окреслено шляхи повного переходу застосування інтенсивних технологій вирощування пшениці.

Невирішеним і актуальним питанням залишається проблема не повної потенційної віддачі одиниці земельної площі, в той час як в однакових кліматичних умовах інші європейські країни світу одержують значно вищу урожайність зернових культур, оскільки в даний час існує проблема забезпеченості мінеральними та органічними добривами, засобами захисту зернових культур, проблеми яких було піднято нами в попередній публікації [1].

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз тенденцій вирощування пшениці в Україні та в світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво пшениці в Україні та в світі має важливе значення для забезпечення населення хлібом. За досліджуваний період виробництво пшениці в цілому на світовому рівні дещо зросло і відносно базового рівня цей показник перевищує 100 % рівень.

Якщо ж розглядати ріст виробництва пшениці відносно попереднього періоду, то ріст цей має дещо контрастний характер (таблиця 1).

Так, в 2010 році представлено зменшення виробництва зерна, відносно попереднього періоду, це ж стосується і 2012 року.

Щодо України, то частка виробництва пшениці тут складає від 2,3 % до 3,8 %. Така величина є досить прийнятною для України, так як частка 2-3% на фоні світового рівня є досить значною.

Виробництво зерна пшениці як у світі, так і в Україні є важливою складовою в харчуванні людей і пошук резервів збільшення виробництва і реалізації його є одним з головних завдань кожного виробника. Так як екстенсивні заходи є обмежені для кожної країни, тому, вважаємо, що вирішення даної проблеми за допомогою інтенсивних факторів є повністю доступним і виправданим на шляху освоєння науково-технічного прогресу.

Запровадження інтенсивних методів вирощування зерна пшениці призведе до збільшення виробництва зерна пшениці та здешевлення одного центнера виробленого зерна.

Таблиця 1

Динаміка вирощування пшениці у світі і частка України у 2007-2013 роках

Рік	Обсяги вирощування, млн. тонн	В тому числі		Частка України, %
		до попереднього періоду	до 2007 року	
2007	612,6	х	х	2,3
2008	683,5	111,6	111,6	3,8
2009	687,0	100,5	112,1	3,0
2010	652,4	95,0	106,1	2,6
2011	697,3	106,9	113,8	3,2
2012	656,4	91,1	107,1	2,4
2013	712,7	108,6	116,3	3,1

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Обсяги вирощування та урожайності пшениці в таблиці 2 подано за семирічний період з 2007 по 2013 роки.

Таблиця 2

Динаміка вирощування та урожайності пшениці в Україні у 2007-2013 роках

Рік	Обсяги вирощування пшениці, млн. тонн	В тому числі		Урожайність ц/га	В тому числі	
		до попереднього періоду	до 2007 року		до попереднього періоду	до 2007 року
2007	13,9	х	х	23,4	х	х
2008	25,9	186,3	186,3	36,7	156,8	156,8
2009	20,9	80,7	150,4	30,9	84,2	132,1
2010	16,9	80,9	121,6	26,8	86,7	114,5
2011	22,3	131,9	160,4	33,5	125,0	143,2
2012	15,8	70,9	113,7	28,0	83,6	119,7
2013	22,3	141,1	160,4	33,9	121,1	144

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Аналізуючи динаміку вирощування та урожайності пшениці, слід відмітити, що найменші обсяги виробництва, а, отже, і урожайності зерна в Україні були в 2007 році, який взято нами як базовий.

Вже в наступному році врожайність зерна пшениці зросла на 56,8%, а виробництво – на 86,3%,. Якщо аналізувати ріст виробництва тільки відносно 2007 року, то в наступних роках хоч і в різних розмірах мають місце темпи росту, а от відносно до попередніх років, то зростання спостерігається в 2011 і 2013 роках.

Отже, по роках відбувається деяке коливання вирощування зерна пшениці в Україні як в сторону зменшення, так і в сторону збільшення цих показників. Аналогічну картину можемо прослідкувати і по показниках урожайності в нашій державі.

Така нерівномірність зростання виробництва зерна пшениці пояснюється в більшій мірі об'єктивними факторами, - це в переважній мірі погодні умови, на які важко вплинути людині і частково присутні людські фактори (несвоєчасність обробітку ґрунту та збору врожаю й інші), які призводять до значних втрат навіть уже вирощеного зерна в ході збирання урожаю.

Пшениця один з основних елементів виробництва хлібобулочних продуктів, які неабияку роль відіграють в харчуванні кожної людини.

Аналіз обсягів реалізації зерна за сім років на світовому ринку спостерігаємо в таблиці 3.

Динаміка обсягів реалізації пшениці на світовому ринку за досліджуваний період зростає і становить 181,3%. Цим тенденціям сприяли ряд обставин, а саме: зростання урожайності зернових культур в світі, а також сприятлива цінова кон'юнктура на ринку пшениці та інші важливі чинники, що послужили виникненню цих обставин.

Важливим фактором, як нами зазначалося вище, є ріст цін на пшеницю, яка за досліджуваний період зросла на 71,6% і в 2013 році становила 1368 доларів за тону.

Про ріст цін можна сказати наступне: відносно 2007 року тільки два наступні роки були стабільними, а решту, починаючи з 2010 року по 2013 рік вони зросли до високого рівня: 136,3%, 167,3%, 194,5%, 171,6%. Відносно попереднього періоду, то дещо нижчий ріст в 2013 і в 2008 роках, всі інші досліджувані роки мають тенденцію росту, проте не надто високого.

Таблиця 3

Динаміки обсягів та цін реалізації на світовому ринку пшениці
у 2007-2013 роках

Рік	Обсяги реалізації млн. тонн	В тому числі:		Частка реалізованої продукції до виробленої, %	Ціна, долар за тону	В тому числі:	
		до попереднього періоду	до 2007 року			до попереднього періоду	до 2007 року
2007	7,5	х	122,0	1,22	797	х	х
2008	13,2	176,0	193,0	1,93	753	94,5	94,5
2009	15,7	118,9	229,0	2,29	792	105,2	99,4
2010	10,4	66,2	159,0	1,59	1086	137,1	136,3
2011	12,1	116,3	174,0	1,74	1333	122,7	167,3
2012	12,6	104,1	168,0	1,91	1550	116,3	194,5
2013	13,6	107,9	181,3	1,91	1368	88,3	171,6

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Таким чином, реалізація обсягів пшениці в кількісному обсязі в світі зростає, відповідно зростають ціни, що свідчить про зростання потреб населення світу і, як наслідок, збільшення споживання хлібобулочних продуктів в раціоні харчування.

В зв'язку з цим, як видно з аналізу, пшениця є важливим продуктом експорту на світовому ринку. Обсяги світового експорту за досліджуваний період постійно зростають (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка світового експорту пшениці та частка України у 2007-2013 роках

Рік	Обсяги світового експорту пшениці, млн. тонн	В тому числі		Частка України в світовому експорті, %
		до попереднього періоду	до 2007 року	
2007	116	х	х	0,9
2008	143	123,3	176,0	5,2
2009	135	94,4	209,3	9,5
2010	134	99,3	138,7	3,6
2011	154	114,9	161,3	2,7
2012	147	95,5	168,0	5,9
2013	158	107,5	181,3	4,9

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Щодо аналізу базового і звітних періодів, то ріст експорту є беззаперечний, і це створює картину постійного зростання експорту в наступних роках.

Розглядаючи частку експорту пшениці з України на світовому рівні, то слід відмітити, що, починаючи з 2008 року, цей обсяг досить значний на фоні інших країн.

Разом з тим, нестабільність частки України в світовому експорті пшениці є очевидний і пов'язаний з низкою факторів. Насамперед важливою є ситуація на ринку, де чітко виражений попит і пропозиція, а також якість продукції. Тому, незважаючи на суворі правила світового ринку, експорт пшениці в Україні є достатньо вагомим по обсягах і це вселяє надію на курс дальшого нарощування виробництва зерна пшениці і її експорту на світовому ринку. Так як пшениця в Україні є важливим продуктом для експорту, тому вирощування даної культури в нашій державі потрібно не тільки для забезпечення продуктами харчування населення України, але й надлишок її реалізовувати на світовому ринку.

Обсяги експорту пшениці залежать насамперед від обсягів виробництва, а вплив різних чинників має суб'єктивний характер (таблиця 5).

В таблиці 5. представлено динаміку експорту пшениці в Україні за 2007-2013 роки, де обсяги реалізації пшениці знаходяться в ідентичній пропорції з її виробництвом. Найменші обсяги експорту пшениці спостерігаємо в 2007 році і найбільші – в 2009 році.

Так, обсяги експорту пшениці з України за досліджуваний період зросли в значних розмірах. Якщо в 2007 році експорт пшениці складав 1,1 млн. тонн, то в 2013 році – 7,8 млн. тонн. В проміжку між 2007-2013 роками ці числа мають контрастний характер – від 4,1 до 12,9 млн. тонн. Отже, базовий 2007 рік є найменшим за обсягом експорту пшениці.

Аналіз росту експорту пшениці в порівнянні з іншими роками, що слідує за ним, показує, що тенденція росту обсягів реалізації пшениці прослідковується не кожного наступного року.

Динаміки експорту пшениці і цін на неї в Україні у 2007-2013 роках

Рік	Обсяги експорту пшениці, млн. тонн	В тому числі		Ціна, долар за тонну	В тому числі:	
		до попереднього періоду	до 2007 року		до попереднього періоду	до 2007 року
2007	1,1	х	х	180	х	х
2008	7,5	176,0	176,0	214	118,9	118,9
2009	12,9	118,9	209,3	138	64,5	76,7
2010	4,9	66,2	138,7	187	135,5	103,9
2011	4,1	116,3	161,3	261	139,6	145,0
2012	8,7	104,1	168,0	272	104,2	151,1
2013	7,8	107,9	181,3	244	89,7	135,6

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Так, в 2010 році експорт пшениці склав 66,2% до 2009 року, а вже по інших послідовно вказаних роках спостерігається ріст експорту пшениці.

Щодо базового періоду, то в послідуєчих за ними роках спостерігаємо значний ріст обсягів експорту пшениці. Наглядним прикладом значного обсягу реалізації пшениці на фоні вітчизняного виробництва є питома вага експорту пшениці знову ж таки у базовому періоді (2007 рік)

Таким чином, показники таблиці 5. свідчать, що пшениця, вирощена в Україні, є важливим експортним продуктом для країни і основним джерелом наповнення бюджету України, а динаміка обсягу експорту пшениці дещо відрізняється від динаміки росту цін, що свідчить про різні фактори, що впливають на ці два показники.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, вважаємо, що зерно пшениці є стратегічним продуктом для виробників та експортерів як в світі, так і в Україні. В зв'язку з цим, важливим аспектом є нарощування виробництва і експорту зерна пшениці та формування стабільного попиту на нього в країнах Близького Сходу та ЄС в найближчій перспективі, а це дасть змогу зберегти й утримати провідні позиції для України як провідного експортера даного продукту в світі.

Література

1. Абрамик М.І. Ресурсний потенціал аграрного сектору в Україні та в європейських державах світу: порівняльний аспект / М.І. Абрамик // Сталій розвиток економіки. – 2014. – № 3. – С. 144-150.
2. Лобас М.Г. Розвиток зернового господарства / М.Г. Лобас. – К. : 1997. – 448 с.
3. Лозинська Т.М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації : монографія / Т.М. Лозинська. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – 272 с.
4. Майстро С.В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації: механізм державного регулювання : монографія / С.В. Майстро. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. – 240 с.
5. Маслак О. Ринок пшениці: продавати чи зберігати врожай? [Електронний ресурс] / О. Маслак, Г. Головка. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/agromarketing/760-2011-12-13-11-32-04.html>.
6. Рыбчинский С. Цены на пшеницу диктуют экспортеры / С. Рыбчинский // Инвест-газета. – 2006. – № 35 (561). – С. 11-14.
7. Рябова Т.Ф. Развития рынка зерна в России, 1896–1996 гг. : монография / Т.Ф. Рябова, А.Д. Куделя. – М. : Гуманит. Центр „Монолит”, 1997. – 139 с.
8. Саблук П.Т. Основи організації сільськогосподарського ринку / П.Т. Саблук, Д.Я. Карич, Ю.С. Коваленко. – К., 1997. – 188 с.
9. Яковлева Н. Зерно врятує Україну від дефолту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novynar.com.ua/analytics/economics/>.

References

1. Abramyk, M.I. (2014), "Resource potential of the agricultural sector in Ukraine and in the European countries of the world: comparative aspect", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 3, pp. 144–150.
2. Lobas, M.H. (2002), *Rozvytok zernovoho hospodarstva* [Development grain farming], Instytut ahranoi ekonomiky, Kyiv, Ukraine, 448 p.
3. Lozynska, T.M. (2007), *Natsionalnyi prodovolchyi rynek v umovakh hlobalizatsii* [National food market in the context of globalization], Vydavnytstvo Kharkivskoho rehionalnoho instytutu Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia "Mahistr", Kharkiv Ukraine, 272 p.
4. Maystro, S.V. (2009), *Natsionalnyi ahrarnyi rynek v umovakh hlobalizatsii: mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання* [National Agricultural market in the context of globalization: the mechanism of state regulation], Vydavnytstvo Kharkivskoho rehionalnoho instytutu Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia "Mahistr", Kharkiv Ukraine, 240 p.
5. Maslak, O. and Holovko, H. (2009), "Market wheat, sell or keep the harvest?" available at http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/41.pdf (access date November 10, 2014)
6. Rybchinskiy, S. (2009), "Wheat prices dictate exporters", *Invest-gazeta*, no. 35 (561), pp. 11-14.

7. Ryabova, T.F. and Kudelya, A.D. (1997), *Razvitiye rynka zerna v Rossii, 1896–1996 gg* [The development of the grain market in Russia 1896-1996 biennium], Gumanitarnyy Tsentr „Monolit”, Moscow, Russia, 139 p.
8. Sabluk, P.T., Karych, D.Ya. and Kovalenko, Yu.S. (1997) *Osnovy orhanizatsii silskohospodarskoho rynku* [Fundamentals of Agricultural Market], *Instytut ahranoyi ekonomiky*, Kyiv, Ukraine, 188 p.
9. Yakovleva, N. "Grain save Ukraine from default", available at: <http://novynar.com.ua/analytics/economics/>.

УДК 339.54

Рожко А.О.,
к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
та глобальної економіки ім. С.І. Юрія
Барвінок І.В.
Тернопільський національний економічний університет

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В УКРАЇНІ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Rozhko A.O.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the department of
international finance and global economy named after S.I. Yuriya
Barvinok I.V.
Ternopil National Economic University

IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF POLICY TOWARDS IMPORT SUBSTITUTION IN UKRAINE IN THE POST-CRISIS PERIOD

Постановка проблеми. У багатьох країнах світу відбувається переосмислення принципів національної економічної політики, враховуючи сучасні економічні й техніко-організаційні умови розвитку цивілізацій. Для того, щоб залишатися конкурентоздатними на світових ринках, посилювати міжнародну конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, держави покращують якість своїх національних ринків, розбудовують регіональні та національні конкурентні переваги, більшої уваги приділяють процесам соціально-економічного розвитку країни.

В економіці України тривають процеси післякризового відновлення. Проте, як і раніше, основою зростання залишаються традиційні чинники, пов'язані з позитивною світовою кон'юктурою на базові низько- та середньотехнологічні категорії товарного експорту України, відносно дешевою ресурсною базою, низькою вартістю робочої сили. Можливості інерційного зростання економіки поступово вичерпуються, що підтверджується зрешенням зовнішнього попиту, динамічним зростанням імпорту та надмірним насиченням внутрішнього ринку імпортованими товарами. Це спонукає звернути особливу увагу як на чинники утримання високих темпів зростання імпорту та відносно невисоких темпів зростання експорту, так і на інструменти та механізми економічної політики, які б дозволили стабілізувати темпи зростання та удосконалити структуру зовнішньої торгівлі, орієнтуючись на стратегічні пріоритети та завдання соціально-економічного розвитку України [1, с. 244].

Таким чином, актуальність обраної теми полягає в необхідності запропонувати релевантні для України інструменти та механізми державної політики імпортозаміщення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основну увагу щодо дослідження теоретичних аспектів державної політики імпортозаміщення переважно приділено в працях іноземних фахівців, таких як: А. Амін, П. Баран, Р. Грабовські, В. Лахманн, Н. Ленг, С. Ліндер, Р. Пребіш, Т. Сантос, А. Хен, Л. Хоффманн, Х. Ченері. Питанням імпортозаміщення та основ міжнародної торгівлі, оптимізації експортно-імпортних товарних потоків між країнами присвячені праці вітчизняних та іноземних вчених І. Бураковського, І. Дунаєва, Я. Жаліла, П. Кадочникова, О. Киреєва, П. Кругмана, К. Лебедева, А. Мазаракі, Т. Мельник, М. Назарчука, Т. Остапенка, Ю. Полякової, І. Пузанова, Є. Савельєва, О. Старовойтова, А. Філіпенка тощо.

В українській науковій літературі значимими у цьому науковому напрямку є В. Будкін, І. Бураковський, В. Вергун, О. Гаврилюк, А. Кредісов, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, В. Новицький, А. Поручник, І. Пузанов, О. Рогач, В. Сіденко, Т. Степанкова, А. Філіпенко, О. Шнирков та інші.

Разом з тим, не применшуючи доробку вищезгаданих дослідників, зазначимо, що деякі аспекти реалізації основних принципів імпортозаміщення в Україні залишаються дискусійними, що набуває особливої актуальності в посткризовий період розвитку економіки, жорсткого реформування державного сектору, а також системних економічних трансформацій. Саме це й спонукало обрати тему дослідження.